

Onderzoek alle dingen

Vergelijkbare Bijbelstudies bij KokBoekencentrum Uitgevers:

- Iwan Dekker & Mathilde Schouwstra: *Breder langer dieper hoger. Tien bijbelstudies met portretten uit Gods wereldwijde kerk*
- Henk Folkers e.a.: *Samen met de vrouwen. Bijbelstudies over m/v in de kerk*
- Sam Janse e.a.: *Eenvoudig leven. Bijbelstudies over het goede leven*
- Pieter L. de Jong: *Jezus en de mensen met geld. Bijbelstudies over bezit en rijkdom*
- René van Loon: *Hoogtepunten in het heilige land. Bijbelstudies over plaatsen in Israël*
- Gertjan Oosterhuis: *Job. Bijbelstudies over de zin van het lijden*
- Stefan Paas & Gert-Jan Roest: *Komedie in vier bedrijven. Bijbelstudies over Jona*
- Stefan Paas, Gert-Jan Roest & Siebrand Wierda: *Eten met Jezus. Bijbelstudies over maaltijden in Lucas*
- Stefan Paas & Siebrand Wierda: *Ontworteld. Bijbelstudies over Daniël 1 - 6*
- Bernhard Reitsma: *Onvoorstelbaar. Bijbelstudies over de gelijkenissen van Jezus*
- Bernhard Reitsma: *Adembenemend. Nieuwe bijbelstudies over de gelijkenissen van Jezus*
- Bert Schroten: *God, waarom? Bijbelstudies over het probleem van het lijden*
- Niek Tramper: *Onbezorgd. Bijbelstudies over de Bergrede*
- André F. Troost: *Kom tot rust. Het bijbelboek Hebréeën: medicijn tegen keuzestress*
- H.J. van der Veen: *In Zijn spoor. Bijbelstudies over discipelschap*
- H.J. van der Veen: *In gesprek. Bijbelstudies over ontmoetingen met Jezus*
- H.J. van der Veen: *Opgeheven handen. Bijbelstudies over het gebed*
- H.J. van der Veen: *Jezus hilde. Bijbelstudies over emoties*

Onderzoek alle dingen

Bijbelstudies over geloof en wetenschap

Gijsbert van den Brink

www.kokboekencentrum.nl

Ontwerp omslag: Mulder van Meurs
Lay-out binnenwerk: Gewoon Geertje

ISBN 978 90 435 3504 5
ISBN 978 90 435 3505 2 (e-book)
NUR 707

© 2021 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Alle rechten voorbehouden

KokBoekencentrum Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoud

Woord vooraf	7
1. Wijsheid en wetenschap <i>Spreuken 1:1-7</i>	15
2. Het wereldbeeld achter de Bijbel <i>Exodus 20:1-11</i>	28
3. De stilstaande zon – en andere wonderen <i>Jozua 10:7-14</i>	41
4. De creatie van de kosmos <i>Genesis 1:1 – 2:3</i>	56
5. De boetsering van de mens <i>Genesis 2:4-25</i>	70
6. De evolutie van zonde en dood <i>Romeinen 5:12-21</i>	86
7. <i>To be continued</i> <i>1 Korinthe 15:35-49</i>	101
8. Doorslaggevend bewijs? <i>Johannes 14:1-11</i>	115
9. Riskante filosofie <i>Kolossenzen 2:4-10</i>	128
10. Onderzoek alle dingen <i>1 Thessalonicenzen 5:12-28</i>	144
Register van Bijbelplaatsen	158

Woord vooraf

Weinig ontwikkelingen hebben ons dagelijks leven de afgelopen eeuwen zo ingrijpend veranderd als de opkomst van de moderne wetenschap. We beseffen nauwelijks meer hoe anders het leven was toen we nog niet te maken hadden met de effecten van wetenschappelijk onderzoek. Ik herinner me nog hoe een van de hoogleraren bij wie ik als student college volgde, prof. H.W. de Knijff, ons wees op de *kraan* – de waterkranen waarvan de meeste mensen er tegenwoordig een flink aantal bezitten in hun woning. Doorgaans draaien we ze volstrekt gedachteloos open. We staan er zelfs zelden meer bij stil hoe vreemd het eigenlijk is dat we dat vanzelfsprekend vinden. Maar gedurende veruit het grootste deel van de mensheidsgeschiedenis, en nog steeds op allerlei plaatsen ter wereld, was en is watervoorziening natuurlijk een buitengewoon ingewikkelde aangelegenheid. Niet alleen het verkrijgen maar ook de zuivering van water was een heel ding: complex, gevaarlijk ook, en in elk geval tijdrovend. Of je nu naar de dorpspomp moest om water te halen of afhankelijk was van een langstromende rivier, het verkrijgen van schoon water was altijd een hele onderneming.

Nu staan kranen niet direct bekend als de grootste wonderen der techniek. Juist daarom gebruikte De Knijff dat voorbeeld denk ik ook. Want er zit natuurlijk wel enorm veel knowhow en organisatie achter de kranen die wij dagelijks opendraaien: een heel netwerk van waterleidingen, rioleringen, waterzuiveringsinstallaties et cetera. Zelfs zo'n betrekkelijk oud geworden verschijnsel heeft dus nog steeds een enorme impact op ons dagelijks leven. Laat staan hoezeer dat het geval is met allerlei veel latere technologische vernieuwingen die het

gevolg zijn van wetenschappelijk onderzoek. Ons leven is werkelijk onherkenbaar veranderd ten opzichte van, laten we zeggen, dat van iemand uit de zestiende eeuw. Het is dan ook altijd weer een interessant gedachte-experiment om je in te beelden hoe mensen uit het verleden die je hoog hebt – laten we zeggen iemand als Johannes Calvijn, maar misschien ook wel je eigen overgrootvader of -moeder – zouden reageren als ze met een tijdmachine naar onze wereld verplaatst konden worden. Zij zouden zich ongetwijfeld allereerst mateloos verbazen over alles wat ze zien en tegenkomen. Het zou waarschijnlijk geruime tijd duren voor ze überhaupt zouden snappen hoe ons leven in elkaar steekt. Helaas zullen we nooit weten wat ze er vervolgens van zouden vinden en ons erover zouden willen zeggen. Mogelijk zouden ze er na verloop van tijd op wijzen dat, hoeveel er ook vernieuwd is, de mens zelf nog altijd de oude is gebleven.

De enorme veranderingen die meegekomen zijn met de opkomst van de wetenschap en met wat we wel noemen het ‘wetenschappelijk wereldbeeld’ hebben natuurlijk ook gevolgen voor onze beleving van het geloof. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de Bijbel er in allerlei opzichten door op grotere afstand is komen te staan. Met één kernachtig woord dat je in de literatuur hierover telkens terugvindt: onze wereld is *onttoverd* geraakt. We zoeken overal naar causale verbanden, naar oorzaak- en gevolgrelaties en denken niet meer in termen van geesten of goden die achter de schermen de gebeurtenissen beïnvloeden en naar hun hand zetten. Wat betekent dat voor het geloof in de God van Israël en de Vader van Jezus Christus? En hoe kan de Bijbel in een tijd die gestempeld wordt door onze zelfgemaakte wonderen der techniek nog gezagvol tot ons spreken? Dat zijn belangrijke vragen. Maar we draaien de blikrichting ook om: Hoe zou je vanuit de Bijbel aan kunnen kijken tegen de hoge vlucht die de hedendaagse wetenschap en techniek hebben genomen? Hoe kan de Bijbel

ons helpen om de beperkingen en risico's ervan scherper in beeld te krijgen? Dat zijn enkele van de vragen die we aan de hand van een reeks Bijbelstudies over geloof en wetenschap willen verkennen.

Daarbij is de Bijbel ons uitgangspunt. We beschouwen de Bijbel als het Woord van God, waardoorheen Hij tot ons mensen spreekt en ons de weg wijst, ook vandaag. Tegelijk beseffen we dat de Bijbel ook voluit een boek van mensen is, geschreven door mensen van gelijke beweging als wij. Zij werden geïnspireerd door Gods Geest, maar werden daardoor zoals we zullen zien niet per se boven hun persoonlijke, culturele en historische achtergronden uitgetild. Op tal van plaatsen in de Bijbel vinden we dan ook de sporen van die achtergronden terug. Juist wetenschappelijk onderzoek heeft daar ons oog voor geopend, en in veel van de Bijbelstudies die in dit boekje zijn opgenomen, zullen we daar ook speciaal op letten. We gaan dus uit van wat in de theologie wel genoemd wordt de organische inspiratieleer: de Geest heeft mensen aangezet tot het schrijven van teksten die later de Bijbel zouden gaan vormen, maar Hij heeft hen daarbij in dienst genomen met heel hun hebben en houden, als de mensen die ze waren – dus op organische (natuurlijke) wijze. Deze dubbele gestalte van de Bijbel – Woord van God en tegelijk mensenwoord – wordt vaak als nogal problematisch beleefd. Dat komt misschien wel doordat we iets te graag willen weten hoe de verhouding tussen die twee dan precies is. Het is echter beter om in die tweeslag juist het mooie, en zelfs het unieke van de Bijbel te zien. Zo heeft God het blijkbaar gewild. Juist door deze bonte verzameling van menselijke geschriften heen, overgeleverd in snippers papyrus en rollen perkament, wil God ons aanspreken, leiden, helpen, en vooral: wil Hij zichzelf leren kennen. In die dankbare verwachting mogen we telkens weer de Bijbel ter hand nemen.

We zullen ons in de hierna volgende Bijbelstudies richten op de verhouding tussen geloof en wetenschap in het algemeen.

Uit de geschiedenis weten we dat die verhouding heel complex is. Soms stonden beide lijnrecht tegenover elkaar. Maar meestal was dat maar schijn en speelden op de achtergrond tal van andere kwesties een rol. Dat was bijvoorbeeld het geval rondom de beruchte ‘zaak-Galilei’ – iconisch geworden als hét conflict bij uitstek tussen wetenschappelijke scherpzinnigheid en gelovige dwingelandij. Historici hebben de laatste decennia veel preciezer weten te ontrafelen wat zich daadwerkelijk heeft afgespeeld in de zaak-Galilei en hebben als gevolg daarvan dit beeld drastisch bijgesteld. Op z’n minst bleek het allemaal veel complexer te liggen dan dat de wetenschap van Galilei eenvoudig in conflict kwam met het geloof van de kerk van zijn dagen. Tal van andere kwesties (waaronder ook Galilei’s bepaald onhebbelijke karakter) speelden mee. Van een conflict tussen geloof en wetenschap blijkt strikt genomen zelfs geen sprake te zijn geweest, al was het maar omdat Galilei zelf ook een gelovige duiding gaf van zijn bevindingen. Anderzijds kun je ook weer niet zeggen dat de verhouding tussen geloof en wetenschap altijd heel harmonieus is geweest. Er is absoluut sprake geweest van spanningen en conflicten, en voor een deel is dat nog steeds het geval.

Soms kom je ook de gedachte tegen dat geloof en wetenschap helemaal niets met elkaar te maken zouden hebben. Het zouden twee grootheden (talen, of zelfs werelden) zijn die geheel los van elkaar staan. Deze gedachte heeft enigszins het air om zich heen hangen van de hoogopgeleide expert die wel beter weet dan het gewone voetvolk dat zich altijd maar zo druk maakt over deze verhouding zonder in te zien dat er helemaal niets aan de hand is. Ondertussen schrijven ook auteurs die een dergelijke onafhankelijkheid van geloof en wetenschap voorstaan, lange verhandelingen over de thematiek. Het is mij weleens een raadsel hoe men hele boeken weet te schrijven over twee dingen die volgens eigen zeggen niets met elkaar te maken hebben. In onderstaande Bijbelstudies

gaan we ervan uit dat ze elkaar wel raken, en zullen dan ook steeds exegetische verkenningen van de besproken Bijbelpassages en relevante wetenschappelijke of wetenschapshistorische informatie elkaar afwisselen. Het zal daarbij inderdaad duidelijk worden dat die twee niet los van elkaar staan, maar juist op allerlei intrigerende manieren op elkaar inspelen en met elkaar samenhangen.

We besteden in deze uitgave speciale aandacht aan de kwestie die vandaag de dag geldt als het conflictgebied bij uitstek in de verhouding tussen geloof en wetenschap: de vraag of de biologische evolutietheorie zoals die ontwikkeld werd door Charles Darwin en verder uitgewerkt door latere biologen verenigbaar is met Bijbel en geloof. De meningen hierover zijn nog steeds verdeeld – zowel onder christenen als onder joden, moslims en atheïsten. In 2017 schreef ik een afzonderlijk boek over de vraag of christelijk geloof en neodarwiniaanse evolutie verenigbaar zijn (*En de aarde bracht voort*, Utrecht: Boeken- centrum). Sommige lezers van dat boek vonden het jammer dat ik daarin wel uitvoerig op theologische kwesties inga, maar (afgezien van de bekende hoofdstukken Genesis 1-3) niet allerlei Bijbelteksten bespreek die in het geding zijn. Vandaar dat ik in deze uitgave vanuit een aantal Bijbelstudies op deze thematiek wil ingaan (vooral in de hoofdstukken 4-7). Wanneer we er voor de zekerheid van uitgaan dat de evolutietheorie min of meer klopt, lukt het dan nog om een overtuigende uitleg te geven van belangrijke Bijbelpassages die een andere kant op lijken te wijzen, of wordt dat gekunsteld? Kan de Bijbel in dit geval zelf misschien licht werpen op doel en zin van heel de evolutionaire geschiedenis? Ook al tasten we in deze Bijbelstudies nadrukkelijk de mogelijkheden af die hier liggen, het gaat ons er niet om een bepaald antwoord op die vraag op te dringen. Daarom zijn telkens ook gespreksvragen toegevoegd, zodat je als lezer in staat bent om ofwel voor jezelf, ofwel in groepsverband, de dingen verder af te wegen.

Inderdaad hoop ik dat deze uitgave dienstbaar zal zijn zowel aan mensen die persoonlijk hun geloof willen verdiepen of willen weten hoe dat zich verhoudt tot de wetenschap, als ook aan mensen die in kringverband samenkomen. Ik denk hierbij onder meer aan de vele Bijbelkringen die jaarlijks draaien op allerlei studentenverenigingen. Juist als student, stel ik me voor, loop je regelmatig tegen vragen aan over de verhouding tussen Bijbel, geloof en wetenschap. In de hier geboden Bijbelstudies komt deze verhouding behalve in meer algemene zin ook vanuit tal van concrete wetenschapsgebieden aan de orde: natuurkunde, sterrenkunde, kosmologie, biologie, psychologie, geschiedwetenschap, klimaatwetenschap, literatuurwetenschap, psychologie, filosofie en natuurlijk Bijbelwetenschap en theologie. Je kunt dus doorpraten over spannende vragen die zich vanuit je eigen studie voordoen. Maar dat kan natuurlijk ook als je niet, of niet meer, studeert en toch in dit soort vragen geïnteresseerd bent. Het aantal van tien Bijbelstudies is misschien wat veel om gedurende één seizoen te behandelen, gegeven het feit dat we in Nederland de merkwaardige gewoonte hebben om met kringavonden te stoppen zodra de zomertijd zich aandient. Dit biedt echter wel gelegenheid om enkele keuzes te maken, en Bijbelstudies die voor je kring misschien wat minder relevant zijn over te slaan. Omvang en inhoud van de Bijbelstudies zijn misschien best pittig in vergelijking met wat gebruikelijk is, maar ze willen dan ook echt verdiepend werken. Verder heb ik geprobeerd onnodig jargon te vermijden en zo helder mogelijk te schrijven.

Als uitgangspunt voor de hier geboden Bijbelstudies is de Herziene Statenvertaling genomen. Zeker voor studiedoel-einden leent die zich vanwege haar brontekstgetrouwheid wat beter dan meer doeltaalgerichte vertalingen als de Nieuwe Bijbelvertaling. Dat neemt niet weg dat die laatste, net als andere hedendaagse vertalingen, er natuurlijk heel goed naast

gebruikt kan worden. Hetzelfde geldt overigens voor vertalingen die juist wat ‘letterlijker’ zijn, zoals de oude Statenvertaling en de Naardense Bijbel. In kringverband is het altijd fijn als leden verschillende vertalingen bij de hand hebben of digitaal kunnen raadplegen, zodat je desgewenst snel kunt horen hoe iets in een andere vertaling klinkt dan die van jezelf. De toegevoegde gespreksvragen beogen niet al te ‘sturend’ te zijn, maar willen vooral helpen om tot een goed en zinvol gesprek over de besproken thema’s te komen. Dat geldt ook voor de alternatieve verwerkingsvorm die bij elk hoofdstuk is opgenomen.

Ten slotte dank ik mijn collega dr. Rik Peels voor zijn feedback op een eerdere versie van deze tekst, en student-assistente Evy Beijen voor haar hulp bij het opmaken van het manuscript en het samenstellen van het tekstregister. Bureau-redacteur Simone Perreijn van KokBoekencentrum ben ik erkentelijk voor de constructieve samenwerking.

Gijsbert van den Brink
Woerden, april 2021

1. Wijsheid en wetenschap

Wetenschap zoals die in onze tijd beoefend wordt, was er in de tijd van de Bijbel nog niet. Daarom kunnen we de Bijbel ook niet direct bevragen op ‘hoe God over de wetenschap denkt’. Dat laat onverlet dat de Bijbel indirect van alles te zeggen heeft wat van belang is voor onze waardering van de wetenschap, en ook over de verhouding van wetenschap en geloof. In dit hoofdstuk beginnen we daarnaar te zoeken. In de Bijbel mogen we dan niet veel over wetenschap tegenkomen, het gaat er wel enorm vaak over wijsheid. Ook over kennis trouwens – en over inzicht en vorming, opmerkzaamheid en luisterbereidheid. Hoe verhouden die begrippen zich tot elkaar, en tot wat we vandaag ‘wetenschap’ noemen? En wat betekenen ze theologisch, dat wil zeggen: in het licht van Gods relatie met ons? We gaan dat in deze eerste ronde na aan de hand van de openingspassage van het Spreukenboek. We zullen zien dat er zeker overeenkomst is tussen wetenschap en wijsheid – maar ook verschil.

Lezen: Spreuken 1:1-7

Wijsheid op een rijtje

We bewegen ons om te beginnen dus over de drempel van het Spreukenboek, en gaan daarmee een eigensoortige woordwereld binnen. Zoals wanneer je voor het eerst een kathedraal binnenstapt, zo moeten we ons even oriënteren en om ons heen kijken – waar zijn we precies beland? De openingspassage helpt ons om de belangrijkste samenhangen vast in het oog te krijgen. Als we de kernbegrippen in twee vertalingen